

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Βρυξέλλες, 10.2.2004
COM(2004) 106 τελικό

**ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ**

Σχετικά με τις σχέσεις με τη Ρωσία

1. Εισαγωγή

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δεκεμβρίου 2003 ζήτησε από το Συμβούλιο και την Επιτροπή να συντάξουν μία έκθεση αξιολόγησης και να προτείνουν μέτρα με στόχο την ενίσχυση της στρατηγικής εταιρικής σχέσης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσίας και το σεβασμό των αξιών στις οποίες βασίζεται. Η παρούσα ανακοίνωση ανταποκρίνεται στο αίτημα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Στόχος της είναι να δώσει κάποιες κατευθύνσεις για την αναθεώρηση της πολιτικής που ακολουθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση όσον αφορά τη Ρωσία, στο πλαίσιο του Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων και Εξωτερικών Σχέσεων του Φεβρουαρίου και να στηρίξει την υιοθέτηση μιας συνεκτικότερης και αποτελεσματικότερης προσέγγισης όσον αφορά τις σχέσεις με τη Ρωσία, η οποία θα αντικατοπτρίζει τις απόψεις της ΕΕ των 25, αρχικά με στόχο την επιτυχία της Διάσκεψης Κορυφής του Μαΐου και για την περαιτέρω ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσίας. Στο πλαίσιο της παρούσας ανακοίνωσης αναπτύσσονται επίσης επιχειρήματα υπέρ της αναθεώρησης της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης έναντι του νότιου Καυκάσου και των δυτικών ΝΑΚ.

Οι κυριότεροι στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά τις σχέσεις της με τη Ρωσία καθορίστηκαν μετά από μακρόχρονες συζητήσεις μεταξύ των κρατών μελών, κατά την προετοιμασία της Διάσκεψης Κορυφής της Πετρούπολης τον Μάιο 2003. Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη μέλη συμφώνησαν με τη Ρωσία να καταβάλουν προσπάθειες για τη δημιουργία τεσσάρων κοινών χώρων¹. Αποφασίστηκε κατόπιν κοινής συμφωνίας να συνεχιστούν οι προσπάθειες αυτές, ιδίως στο πλαίσιο της συμφωνίας εταιρικής σχέσης και συνεργασίας (ΣΕΣΣ). Προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο στάδιο αυτό είναι να καθορίσει τους πλέον αποτελεσματικούς τρόπους εργασίας για την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί όσον αφορά τη δημιουργία κοινών χώρων. Οι εργασίες αυτές θα πρέπει να εκμεταλλευθούν όλα τα στοιχεία της πολιτικής γειτονίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως το προβλεπόμενο νέο μέσο γειτονίας, τα οποία παρουσιάζουν κοινό ενδιαφέρον για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη Ρωσία.

Η Ρωσία αποτελεί σημαντικό εταίρο, με τον οποίο έχουμε κάθε συμφέρον να διεξαγάγουμε διάλογο και να οικοδομήσουμε μία αυθεντική εταιρική σχέση. Η Ρωσία είναι ο μεγαλύτερος γείτονάς μας, τον οποίο η διεύρυνση φέρνει ακόμη πιο κοντά στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ρωσία δεν αποτελεί μόνο σημαντικό παράγοντα στη διεθνή σκηνή και μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, αλλά ασκεί και σημαντική επιρροή στα ΝΑΚ. Η Ρωσία συγκαταλέγεται στους κυριότερους προμηθευτές ενεργειακών προϊόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο ρόλος αυτός αναμένεται ότι θα ενισχυθεί ακόμη περισσότερο στο μέλλον. Παρά τη σχετικά μικρή οικονομία της, η Ρωσία αποτελεί μεγάλη αγορά για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με σημαντικό δυναμικό ανάπτυξης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει κάθε συμφέρον να συνεχιστούν οι μεταρρυθμιστικές και εκσυγχρονιστικές προσπάθειες της Ρωσίας στον οικονομικό τομέα. Από την άποψη αυτή, η Επιτροπή εκφράζει την ικανοποίησή της για την πρόσφατη οικονομική ανάπτυξη της Ρωσίας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ρωσία έχουν κάθε λόγο να συνεργαστούν όσον αφορά τα περιβαλλοντικά θέματα, τη μετανάστευση, τη δημόσια υγεία, την καταπολέμηση του εγκλήματος, την έρευνα, καθώς και σε άλλους τομείς που συνδέονται με την ασφάλεια, τη

¹ Ένα κοινό οικονομικό χώρο, ένα κοινό χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, ένα κοινό χώρο συνεργασίας στον τομέα της εξωτερικής ασφάλειας, καθώς και ένα κοινό χώρο έρευνας και εκπαίδευσης, που θα περιλαμβάνει πολιτιστικές πτυχές.

σταθερότητα και την ευημερία της Ευρώπης στο σύνολό της. Η Ρωσία, από την πλευρά της, έχει μεγάλες φιλοδοξίες για τις σχέσεις της με την Ευρωπαϊκή Ένωση, οι οποίες συνάδουν με την ισχυρή και συνεχώς αυξανόμενη οικονομική αλληλεξάρτηση και την εξέλιξη της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης τον τομέα των εξωτερικών σχέσεων και της ασφάλειας.

Οι θέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσίας συγκλίνουν σε πολλά θέματα, περιλαμβανομένης της στήριξης για μια αποτελεσματική πολυμερή προσέγγιση στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών, της ειρηνευτικής διαδικασίας στη Μέση Ανατολή και της καταπολέμησης της διεθνούς τρομοκρατίας και της εξάπλωσης των όπλων μαζικής καταστροφής. Εποικοδομητική ήταν επίσης η συνεργασία στο πλαίσιο της Βόρειας Διάστασης και η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδοκιμάζει τη συνεχή στήριξη του ITER από τη Ρωσία. Η ενθαρρυντική εμπειρία του διαλόγου για την ενέργεια που ξεκίνησε στο πλαίσιο της Διάσκεψης Κορυφής ΕΕ-Ρωσίας το 2000 έχει αποφέρει απτά και θετικά αποτελέσματα σε ένα τομέα στρατηγικής σημασίας για την ΕΕ και τη Ρωσία, η οποία αποτελεί επί του παρόντος την κυριότερη πηγή εισαγωγών υδρογονανθράκων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ωστόσο, οι σχέσεις τους υφίστανται όλο και μεγαλύτερες πιέσεις λόγω της απόκλισης μεταξύ των θέσεων της ΕΕ και της Ρωσίας σε ορισμένα θέματα, μεταξύ των οποίων η κύρωση του πρωτοκόλλου του Κιότο, τα δικαιώματα διέλευσης από τον εναέριο χώρο της Σιβηρίας, η επέκταση της ΣΕΣΣ και οι διαπραγματεύσεις για την κτηνιατρική συμφωνία και τα πιστοποιητικά εξαγωγής. Σ'αυτά προστέθηκε και μια περισσότερο διεκδικητική στάση της Ρωσίας έναντι ορισμένων υπό ένταξη χωρών και των ΝΑΚ, η οποία θα έχει ενδεχομένως επιπτώσεις στις σχέσεις της Ρωσίας με τη διευρυμένη ΕΕ, στις προσπάθειες διευθέτησης των παγωμένων συγκρούσεων και στη συνεργασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τα ΝΑΚ, ιδίως στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής γειτονίας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζει την αξία των πρωτοβουλιών περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης μεταξύ μερών που έχουν αποφασίσει να συνεργαστούν, εφόσον οι πρωτοβουλίες αυτές συμβιβάζονται με τις διεθνείς τους υποχρεώσεις και επιδιώξεις. Ωστόσο, θα πρέπει να εξεταστούν προσεκτικά οι συνέπειες της υπογραφής, το Σεπτέμβριο 2003, της συμφωνίας για τον Ενιαίο Οικονομικό Χώρο μεταξύ της Ρωσίας, της Ουκρανίας, του Καζακστάν και της Λευκορωσίας, ιδίως από την άποψη του ενδεχόμενου αντίκτυπού τους στις εργασίες για τον Κοινό Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο και στην ενδεχόμενη σύναψη ΣΕΣ.

Κάτω απ'αυτές τις περιστάσεις, έχει ιδιαίτερη σημασία να μπορέσουν η Επιτροπή και τα κράτη μέλη να συντονίσουν τις θέσεις τους και να εκφράζονται με μία φωνή, προκειμένου να επιτευχθεί πρόοδος στην επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων.

2. Ρωσία – Πρόσφατες εξελίξεις

Κατά τη διάρκεια των τεσσάρων ετών προεδρίας του Πούτιν εδραιώθηκε ο ομοσπονδιακός έλεγχος και ενισχύθηκε ο κρατικός μηχανισμός. Έτσι, επιτεύχθηκε μεγαλύτερη σταθερότητα η οποία αποτελεί, αυτή καθαυτή, θετικό στοιχείο μετά την αβεβαιότητα της εποχής Γιέλτσιν. Ωστόσο, κατά την περίοδο αυτή σημειώθηκε αποδυνάμωση των αξιών τις οποίες τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και η Ρωσία (ως μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης και του ΟΑΣΕ) έχουν αναλάβει τη δέσμευση να σέβονται. Πράγματι, οι εκθέσεις διεθνών οργανισμών, μεταξύ των οποίων του ΟΑΣΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης, η διεξαγωγή των εκλογών για τη Δούμα τον Δεκέμβριο 2003, τα γεγονότα στην Τσετσενία και ενδείξεις για επιλεκτική εφαρμογή του νόμου δημιουργούν ορισμένα ερωτηματικά όσον αφορά την προσήλωση και την ικανότητα της Ρωσίας να προασπίσει τις θεμελιώδεις παγκόσμιες και ευρωπαϊκές αξίες και να συνεχίσει τις δημοκρατικές της μεταρρυθμίσεις.

Στη διάρκεια της προεδρίας του Πούτιν, σημειώθηκε στη Ρωσία μια σχετικά έντονη οικονομική ανάκαμψη (ξεκινώντας από μία χαμηλή βάση) και τα θεμελιώδη οικονομικά δεδομένα είναι σήμερα, στο σύνολό τους, θετικά. Το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά μέσο όρο κατά 6,5% ετησίως στο διάστημα 1999 και 2003 και ο πληθωρισμός έπεσε στο 12%. Η καλύτερη συλλογή των φόρων και η μεγαλύτερη πειθαρχία όσον αφορά τις δαπάνες συνέβαλαν στη δημιουργία πλεονάσματος στον ομοσπονδιακό προϋπολογισμό της τάξης του 1,5% του ΑΕΠ κατά το 2003, ενώ το εμπορικό πλεόνασμα της Ρωσίας επέτρεψε στη χώρα να διατηρήσει ένα υγιές ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών παρά τις σημαντικές εκροές κεφαλαίων και την καταβολή σημαντικών ποσών για την εξυπηρέτηση του εξωτερικού δημόσιου χρέους. Στα αποτελέσματα αυτά οφείλεται, ως ένα βαθμό, η υψηλή δημοτικότητα του προέδρου Πούτιν (άνω του 70%) και το ότι προηγείται αισθητά των αντιπάλων του στις προεδρικές εκλογές του Μαρτίου 2004, παρά την αύξηση των ανισοτήτων στη Ρωσία (σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες εκτιμήσεις, 31 εκατ. Ρώσων ζουν κάτω από το επίσημο όριο φτώχειας), τη μείωση και τη γήρανση του πληθυσμού την οποία δεν κατάφερε να αντισταθμίσει η άφιξη μεταναστών ρωσικής καταγωγής από τα άλλα ΝΑΚ. Η δυνητικά σημαντική μείωση του ρωσικού πληθυσμού κατά τις επόμενες δεκαετίες ενδέχεται να αποτελέσει πηγή μακροπρόθεσμης αστάθειας. Όλοι αυτοί οι παράγοντες έχουν επιπτώσεις στην αειφόρο ανάπτυξη και στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Στα παραρτήματα περιγράφονται η οικονομική και η δημογραφική κατάσταση της Ρωσίας.

Παρόλο που οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις από τα μέσα του 2000 ήταν εντυπωσιακές, δεν ισχύει το ίδιο και για την εφαρμογή και την επιβολή της νομοθεσίας, ενώ η διαφθορά εξακολουθεί να αποτελεί σοβαρό εμπόδιο. Ο ρυθμός των μεταρρυθμίσεων παρουσίασε σημαντική επιβράδυνση κατά τους τελευταίους μήνες. Ορισμένες μεταρρυθμίσεις αποδυναμώθηκαν ή ανατράπηκαν λόγω του ότι οι εκλογές απορρόφησαν μεγάλο μέρος των πολιτικών δυνάμεων και διότι προσέκρουσαν στα κατεστημένα συμφέροντα. Χρειάζεται να καταβληθούν λοιπόν σημαντικές προσπάθειες για τη μεταρρύθμιση των φυσικών μονοπωλίων (σιδηρόδρομοι, ενέργεια και ιδίως ο τομέας του φυσικού αερίου), της δημόσιας διοίκησης, του χρηματοπιστωτικού τομέα καθώς και του στεγαστικού τομέα, του τομέα των δημοτικών υπηρεσιών, της υγειονομικής περίθαλψης και της εκπαίδευσης. Οι μεταρρυθμίσεις και η οικονομική ανάκαμψη δεν συνοδεύτηκαν από επαρκή διαφοροποίηση της ρωσικής οικονομίας, η οποία εξακολουθεί να είναι προσκολλημένη σε παραδοσιακές δραστηριότητες (ενέργεια, βασικά βιομηχανικά προϊόντα). Η σημαντική θέση που κατέχει η ενέργεια στις ρωσικές εξαγωγές καθιστά την οικονομία ευάλωτη στους εξωτερικούς κραδασμούς. Εν τω μεταξύ, η Ρωσία βρίσκεται σε μειονεκτική θέση σε σχέση με άλλες αναδυόμενες οικονομίες από την άποψη της ικανότητάς της να προσελκύει τις άμεσες ξένες επενδύσεις, με αποτέλεσμα την παλαίωση του κεφαλαιουχικού της εξοπλισμού και τη φθορά των υποδομών.

3. Οι σημερινές σχέσεις

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ρωσία προέβησαν σε φιλόδοξες πολιτικές δηλώσεις (ιδίως όσον αφορά τους “κοινούς χώρους”, τον διάλογο για την ενέργεια, τη συνεργασία για θέματα που αφορούν το περιβάλλον² και τη συνεργασία στον πολιτικό τομέα και στον τομέα της ασφάλειας) και ανέπτυξαν στρατηγικές για τις σχέσεις τους, μεταξύ των οποίων η “κοινή στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης έναντι της Ρωσίας” και η “μεσοπρόθεσμη στρατηγική της Ρωσία όσον αφορά τις σχέσεις της με την Ευρωπαϊκή Ένωση”. Ωστόσο, παρά την ύπαρξη

² Οι δύο Σύνοδοι Κορυφής που διεξήχθησαν το 2001 έδωσαν την ευκαιρία να διαπιστωθεί το έντονο ενδιαφέρον και των δύο πλευρών για την εμπάθυνση της συνεργασίας στον τομέα του περιβάλλοντος.

κοινών συμφερόντων, την αυξανόμενη οικονομική αλληλεξάρτηση και τα βήματα που έχουν γίνει σε ορισμένους τομείς, δεν έχει επιτευχθεί ικανοποιητική πρόοδος σε ουσιαστικά θέματα.

Είναι απαραίτητο να βελτιωθεί ο συντονισμός και η συνεκτικότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε όλους τους τομείς δραστηριοτήτων της, στέλνοντας στη Ρωσία σαφή μηνύματα. Μόνο με την ανάληψη δεσμεύσεων και εκμεταλλευόμενη πλήρως την συνδυασμένη διαπραγματευτική της δύναμη θα μπορέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση να προωθήσει ένα πλήρως λειτουργικό και στηριζόμενο σε κανόνες σύστημα στη Ρωσία, προς όφελος και των δύο πλευρών.

Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία όχι μόνο για την προάσπιση των θεμελιωδών ευρωπαϊκών αξιών τις οποίες η Ρωσία έχει δεσμευθεί να σεβαστεί, ως μέλος του ΟΑΣΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης, αλλά και για την ανάπτυξη των οικονομικών και ευρύτερων σχέσεων μας. Εξαιρετικά μεγάλη σημασία για τη ρωσική οικονομία, για παράδειγμα στο πλαίσιο της προσχώρησης στον ΠΟΕ, έχει επίσης η άνευ διακρίσεων και σύμφωνα με την αρχή της διαφάνειας εφαρμογή των κανόνων. Η σύγκλιση της Ρωσίας προς τις παγκόσμιες και τις ευρωπαϊκές αξίες θα προσδιορίσει σε μεγάλο βαθμό τη φύση και την ποιότητα των εταιρικών μας σχέσεων.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει τη σύσφιξη των σχέσεων της με τις χώρες των δυτικών ΝΑΚ και του νοτίου Καυκάσου. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να συνεργαστεί με τη Ρωσία, κάθε φορά που αυτό είναι δυνατό, για τη διευθέτηση των παγωμένων συγκρούσεων, την καταπολέμηση της πολιτικής αστάθειας και την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης.

4. Προοπτικές

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει κάθε συμφέρον να επιδιώκει τη δημιουργία μιας ανεξάρτητης, σταθερής και δημοκρατικής Ρωσίας, η οποία θα ενεργεί ως στρατηγικός εταίρος ικανός να προασπίσει τις ευρωπαϊκές αξίες, να συνεχίσει τις μεταρρυθμιστικές του προσπάθειες, να υλοποιήσει τις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει και, σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση, να διαδραματίσει εποικοδομητικό ρόλο στο πλαίσιο των ΝΑΚ.

Για το σκοπό αυτό θα πρέπει να συνεκτιμηθούν πολλοί παράγοντες και ιδίως η ανάγκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης:

- για την υιοθέτηση μιας αποτελεσματικής, ρεαλιστικής, ισορροπημένης και συνεκτικής προσέγγισης.
- για τη διεξαγωγή διαλόγου με τη Ρωσία,
- για τη διατήρηση της πολιτικής συνοχής και
- για τη βελτίωση της λειτουργίας των υφιστάμενων δομών συνεργασίας.

Η αναγκαιότητα μιας αποτελεσματικής, ρεαλιστικής και ισορροπημένης προσέγγισης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να εκμεταλλευτεί πλήρως την επιρροή που ασκεί στη Ρωσία για την προώθηση και προάσπιση των συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τη διασφάλιση μιας ισορροπημένης σχέσης.

Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να συνδυαστούν ορισμένα θέματα στα οποία η Ρωσία ανυπομονεί να επιτευχθεί πρόοδος και οι στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να καθορίσει ρεαλιστικές κοινές θέσεις, οι οποίες θα της επιτρέψουν να

τηρήσει μια σταθερή ευρωπαϊκή στάση έναντι των Ρώσων συνομιλητών της. Θα πρέπει ωστόσο να αποφευχθεί η πολιτικοποίηση των οικονομικών και τεχνικών θεμάτων, διασφαλίζοντας ότι οι προτεινόμενοι δεσμοί αφορούν συναφή θέματα.

Η προσέγγιση αυτή θα ενισχύσει την αξιοπιστία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και θα συμβάλει σε μια ουσιαστικότερη, προοδευτική εταιρική σχέση με τη Ρωσία. Η προσέγγιση αυτή αποδείχθηκε αποτελεσματική στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων σχετικά με τη διέλευση των Ρώσων πολιτών που ταξιδεύουν προς το Καλίνινγκραντ και επέτρεψε να προωθηθεί ως ένα βαθμό η υποψηφιότητα της Ρωσίας στον ΠΟΕ. Θα μπορούσε επίσης να αποδειχθεί ευεργετική σε τομείς όπως:

- της εφαρμογής των διατάξεων της ΣΕΣΣ στα κράτη μέλη που προσχωρούν την 1^η Μαΐου 2004 και της εφαρμογής ορισμένων εμπορικών προτιμήσεων στη Ρωσία
- της σύναψης μιας συμφωνίας επανεισδοχής μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσίας, καθώς του θέματος της διευκόλυνσης των διατυπώσεων για τη χορήγηση θεώρησης (κάνοντας χρήση των δυνατοτήτων που προσφέρονται στο πλαίσιο της συμφωνίας Σένγκεν)
- της ενεργού συνεργασίας της Ρωσίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση για τη διευθέτηση των παγωμένων συγκρούσεων στις κοινές γειτονικές μας χώρες και της προθυμίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης να ενισχυθεί η συνεργασία τον τομέα της διαχείρισης των κρίσεων και της πολιτικής προστασίας
- της κύρωσης, από τη Ρωσία, του πρωτοκόλλου του Κιότο, καθώς και της επίτευξης μεγαλύτερης συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας, όπου σημειώθηκε πρόοδος στις διαπραγματεύσεις όσον αφορά το εμπόριο πυρηνικών υλικών.

Δεσμεύσεις

Η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να επηρεάσει τις εξελίξεις στη Ρωσία αν είναι διατεθειμένη να διεξαγάγει μαζί της συνομιλίες σχετικά με ορισμένα λεπτά θέματα, με σαφή και ειλικρινή τρόπο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο σύνολό της θα πρέπει να επιβεβαιώσει ότι ο ενστερνισμός των ευρωπαϊκών αξιών εξακολουθεί να αποτελεί τη βάση για την εμπάθυνση των σχέσεων. Συνεπώς, για παράδειγμα, η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της θα πρέπει να διατυπώσουν με έντονο και συνεκτικό τρόπο τις ανησυχίες τους όσον αφορά τις πρόσφατες πολιτικές εξελίξεις, οι οποίες μαρτυρούν την ύπαρξη διακρίσεων όσον αφορά την εφαρμογή του νόμου ή την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει επίσης να συνεχίσει να ενθαρρύνει τις βασικές επαφές στο επίπεδο των πληθυσμών και ιδίως τις εταιρικές σχέσεις στον τομέα της εκπαίδευσης, οι οποίες προάγουν τις ευρωπαϊκές αξίες.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει να επιδείξει την προθυμία της για τη διεξαγωγή διαλόγου με τα ΝΑΚ βάσει των δικών της στρατηγικών στόχων, σε συνεργασία με τη Ρωσία, στο μέτρο του δυνατού.

Από τις μέχρι στιγμής εμπειρίες έχει φανεί ότι όταν ανακύπτουν δυσκολίες, η Ρωσία έχει συχνά την τάση να δημιουργεί νέους μηχανισμούς διαπραγμάτευσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να καταστήσει σαφές ότι είναι διατεθειμένη να διεξαγάγει διάλογο με τη Ρωσία για όλα τα πολύπλοκα θέματα που παρουσιάζουν κοινό ενδιαφέρον αλλά ότι εξακολουθεί να δίνει προτεραιότητα στην ουσία και όχι στους τύπους, για την επίτευξη απτών αποτελεσμάτων.

Η συνεργασία θα πρέπει να αντικατοπτρίζει το αμοιβαίο ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσίας και να είναι ισορροπημένη. Για παράδειγμα, στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, η απλοποίηση των διαδικασιών έκδοσης θεώρησης έχει άμεση προτεραιότητα για τη Ρωσία, αλλά και η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει κάθε συμφέρον να απλοποιηθούν ορισμένες διαδικασίες από την πλευρά της Ρωσίας. Ένα παράδειγμα της προόδου που έχει επιτευχθεί στον τομέα αυτόν είναι ότι η Επιτροπή θα υποβάλει σύντομα πρόταση για την απλοποίηση της έκδοσης θεώρησης για τους ερευνητές τρίτων χωρών. Η πρόοδος όσον αφορά τη διευκόλυνση της έκδοσης θεώρησης θα επιτρέψει στην Ευρωπαϊκή Ένωση να προωθήσει το θέμα της επανεισδοχής, το οποίο έχει μεγάλη σημασία γι' αυτήν αλλά και για τη Ρωσία, δεδομένου ότι η επίτευξη προόδου στον τομέα αυτόν θα συμβάλει στη δημιουργία της απαιτούμενης εμπιστοσύνης για την αποτελεσματική καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συνεχίσει να αποδίδει έμφαση σε γενικότερα θέματα του τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, όπως η συνεργασία στον τομέα της διαχείρισης των συνόρων, η καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, της διαφθοράς και της παράνομης μετανάστευσης. Εξίσου επιθυμητή είναι και η επίτευξη προόδου στον τομέα του διαλόγου για την ενέργεια. Για να μπορέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση να μιλήσει με μια φωνή, θα πρέπει να εξασφαλιστεί ο στενός συντονισμός των παράλληλων πρωτοβουλιών και η στήριξη της γενικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης έναντι της Ρωσίας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει να συμφωνήσει ως προς τους βασικούς στόχους και να υιοθετήσει σαφείς θέσεις³. Αυτό σημαίνει, μεταξύ άλλων, ότι θα πρέπει να συνταχθεί ένα έγγραφο στο οποίο θα εκτίθενται οι στόχοι για τις Διασκέψεις Κορυφής και το οποίο θα αναφέρει σαφώς τα όρια εντός των οποίων θα πρέπει να κινηθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι στόχοι και οι θέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα πρέπει να κατευθύνουν το σύνολο των παραγόντων της ΕΕ, τόσο στη Μόσχα όσο και στις Βρυξέλλες.

Δομή της συνεργασίας

Η σημερινή δομή συνεργασίας και ιδίως η ΣΕΣΣ δεν είναι ξεπερασμένη ούτε και έχει εξαντληθεί. Η ΣΕΣΣ δεν περιορίζει το πεδίο συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσίας. Η Επιτροπή θα πρέπει μάλλον να επιδιώξει μεγαλύτερη συμμετοχή της Ρωσίας, ιδίως σε επίπεδο ομάδων εργασίας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει επίσης να επιδιώξει χωρίς καθυστέρηση μια γενική συμφωνία όσον αφορά τις διαρθρώσεις. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να επιδιώξει να ολοκληρωθούν οι συνομιλίες το συντομότερο δυνατόν έτσι ώστε να σημειωθεί πρόοδος στην υλοποίηση των κοινών στόχων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να στηρίζει τη συνεργασία στο ήδη υπάρχον πλαίσιο.

Τα όργανα της ΣΕΣΣ πρέπει να γίνουν πιο λειτουργικά και να αποκτήσουν μεγαλύτερη ευελιξία. Το Μόνιμο Συμβούλιο Εταιρικής Σχέσης θα πρέπει να συσταθεί με τη μορφή

³ Οι κοινοτικές θέσεις όσον αφορά τα θέματα που έχουν προτεραιότητα για την Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά η πρόοδος των οποίων παρακωλύεται από τη Ρωσία εκτίθενται στο παράρτημα : κύρωση του πρωτοκόλλου του Κιότο, θαλάσσια και πυρηνική ασφάλεια, διαπραγματεύσεις για την επανεισδοχή, διευκόλυνση της αποστολής της ανθρωπιστικής βοήθειας, κύρωση συμφωνιών για τα σύνορα με τη Λετονία και την Εσθονία, επέκταση της ΣΕΣΣ, πληρωμές που απαιτούνται για τη διέλευση από τον εναέριο χώρο της Σιβηρίας, συνεργασία για το Galileo, αναμόρφωση του τομέα της ενέργειας και τα ρωσικά μέτρα διασφάλισης.

τρόικας. Το συμβούλιο αυτό θα μπορέσει να δώσει νέα ώθηση στις σχέσεις ΕΕ/Ρωσίας με την εντατικοποίηση της συνεργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τα αρμόδια υπουργεία, διεξάγοντας διάλογο με τη Διοίκηση της Προεδρίας και φροντίζοντας για την αποφυγή της αποτελμάτωσης των πρωτοβουλιών που παρουσιάζουν ενδιαφέρον και για τις δύο πλευρές. Το Μόνιμο Συμβούλιο Εταιρικής Σχέσης προσφέρει πράγματι στη Ρωσία την ευελιξία και το βαθμό συμμετοχής που αυτή επιδιώκει, εξασφαλίζοντας παράλληλα τη συνεκτικότητα και τη διαφάνεια που επιδιώκει η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να είναι έτοιμη να εγγράψει στο πρόγραμμα του εν λόγω συμβουλίου ορισμένους τομείς, όπως της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, του περιβάλλοντος, της ενέργειας και των μεταφορών. Στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, έχουν διοργανωθεί τρόικες από τον Απρίλιο 2001. Κατά τις υπουργικές συνεδριάσεις στο πλαίσιο του μελλοντικού Μόνιμου Συμβουλίου Εταιρικής Σχέσης θα μπορούσαν να έρχονται σε επαφή εκπρόσωποι της Επιτροπής, της Προεδρίας της Ένωσης και της Διοίκησης της Ρωσικής Προεδρίας (που είναι δυνατόν να συντονίσει όλα τα ρωσικά υπουργεία που ενδιαφέρονται για την καθιέρωση άμεσων επαφών στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων). Αν τίποτε δεν δικαιολογεί τη δημιουργία πρόσθετων διαρθρώσεων, άτυπες συναντήσεις υψηλού επιπέδου μπορούν, αντίθετα, να διοργανώνονται κάθε φορά που κρίνεται χρήσιμο. Από την άποψη αυτή, η πρόσφατη πρόταση της Ρωσίας για συνομιλίες υψηλού επιπέδου σχετικά με ειδικά θέματα του τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων πρέπει να εξεταστεί με ιδιαίτερη προσοχή.

Η Επιτροπή πρέπει να δώσει νέα ώθηση στις υποεπιτροπές. Αν η Επιτροπή είναι σε θέση να προτείνει ουσιαστικότερες συζητήσεις στο πλαίσιο των εν λόγω υποεπιτροπών, τα κίνητρα θα είναι μεγαλύτερα για τη ρωσική πλευρά. Για παράδειγμα, θα μπορούσε να συγκροτηθεί στο πλαίσιο αυτό μία υποεπιτροπή που θα ασχολείται μόνο με θέματα δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει επίσης να αναθεωρήσει το ύψος της ενίσχυσης που παρέχει στη Ρωσία, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι τα αποτελέσματά της ήταν στην καλύτερη περίπτωση μέτρια και ότι δεν οδήγησε στη δημιουργία ικανοποιητικών συνθηκών εργασίας (όπως απαλλαγή από τον ΦΠΑ και άλλους τοπικούς φόρους ή ακόμη κατάλληλες συνθήκες εργασίας και ασφάλειας για την ανθρωπιστική βοήθεια).

5. Συμπέρασμα

Ο στρατηγικός στόχος των σχέσεων Ευρωπαϊκής Ένωσης/Ρωσίας ο οποίος συμφωνήθηκε στο πλαίσιο της Διάσκεψης Κορυφής της Αγίας Πετρούπολης τον Μάιο 2003 εξακολουθεί να ισχύει. Σκοπός είναι η δημιουργία κοινών χώρων (ενός κοινού οικονομικού χώρου, ενός κοινού χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, ενός κοινού χώρου συνεργασίας στον τομέα της εξωτερικής ασφάλειας και ενός κοινού χώρου έρευνας και εκπαίδευσης που θα περιλαμβάνει πολιτιστικές πτυχές) στο πλαίσιο της ΣΕΣΣ. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να βελτιώσει τον τρόπο συνεργασίας της με τη Ρωσία.

Είναι ανάγκη να ενισχυθεί ο συντονισμός της πολιτικής έναντι της Ρωσίας. Για το λόγο αυτό η Επιτροπή συνιστά στο Συμβούλιο για την Ευρωπαϊκή Ένωση:

- να διεξαγάγει διάλογο με τη Ρωσία για τη δημιουργία μιας πραγματικής στρατηγικής εταιρικής σχέσης, μακριά από πομπώδεις πολιτικές δηλώσεις χαράσσοντας μια στρατηγική και ένα πρόγραμμα βασισμένο σε ουσιαστικά θέματα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να είναι έτοιμη να διεξαγάγει συνομιλίες με τη Ρωσία επί όλων των θεμάτων και δεν θα πρέπει να διστάζει να προασπίζεται σθεναρά τα συμφέροντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- να επιμείνει στο γεγονός ότι η εταιρική αυτή σχέση πρέπει να στηρίζεται σε κοινές αξίες και κοινά συμφέροντα. Αυτό προϋποθέτει τη διεξαγωγή ειλικρινούς διαλόγου όσον αφορά τις ρωσικές πρακτικές που δεν συμβιβάζονται με τις παγκόσμιες και τις ευρωπαϊκές αξίες, όπως η δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Τσετσενία, η ελευθερία των μέσων ενημέρωσης και ορισμένα περιβαλλοντικά θέματα
- να ακολουθήσει ένα πιο ισορροπημένο πρόγραμμα συνεργασίας με τη Ρωσία και να προαγάγει τη συνεκτικότητα της πολιτικής. Κατά την έναρξη κάθε Προεδρίας, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να καταρτίζει ένα κατάλογο με τα κυριότερα θέματα που παρουσιάζουν ενδιαφέρον, θέτοντας σαφείς στόχους και κοινές θέσεις
- να συγκεντρώνει, εφόσον απαιτείται, όλα τα συναφή θέματα για την προώθηση των συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- να προβεί στη σύσταση του Μόνιμου Συμβουλίου Εταιρικής Σχέσης και να διερευνήσει τρόπους βελτίωσης της αποτελεσματικότητας των άλλων οργάνων της ΣΕΣΣ.

Η σαφής κατανόηση των συμφερόντων, των στόχων και των προτεραιοτήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και ο καλύτερος συντονισμός της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά τη Ρωσία, θα μας επιτρέψει να προχωρήσουμε στη δημιουργία των τεσσάρων κοινών χώρων.

Συνεπώς, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να υποβάλει στη Ρωσία συγκεκριμένες προτάσεις όσον αφορά την ανάπτυξη και το περιεχόμενο των κοινών χώρων. Θα πρέπει να υποβάλει στη Ρωσία ένα σχέδιο κοινού προγράμματος δράσης, το οποίο θα καλύπτει και τους τέσσερις χώρους, και το οποίο θα περιλαμβάνει τα θέματα της ενέργειας. Το σχέδιο αυτό θα πρέπει να συνάδει με την πολιτική γειτονίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να περιλαμβάνει όλα τα συναφή στοιχεία της πολιτικής αυτής, τα οποία παρουσιάζουν κοινό ενδιαφέρον για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη Ρωσία, όπως επίσης να προσεγγίζει τη θετική συνεργασία σε συγκεκριμένους τομείς. Μία προσέγγιση ανάληψης πρωτοβουλιών, στο πλαίσιο της οποίας η Ευρωπαϊκή Ένωση καθορίζει ακριβείς, ρεαλιστικούς στόχους βάσει της αμοιβαιότητας, θα αποτελέσει για τη Ρωσία ένα σαφές μήνυμα για την ανάληψη δεσμεύσεων από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο πλαίσιο της Διάσκεψης Κορυφής του Μαΐου, είναι δυνατόν να επιδιωχθεί η επίτευξη συμφωνίας με τη Ρωσία όσον αφορά τις βασικές γραμμές ενός σχεδίου δράσης, με στόχο την επίτευξη συμφωνίας ως προς το κοινό αυτό σχέδιο δράσης στο πλαίσιο της Διάσκεψης Κορυφής του φθινοπώρου. Το συμφωνηθέν σχέδιο δράσης θα μπορέσει στη συνέχεια να αντικαταστήσει τη μονομερή κοινή στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης έναντι της Ρωσίας. Ωστόσο, η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν θα πρέπει να προβεί σε ουσιαστικές συνομιλίες με τη Ρωσία όσον αφορά το σχέδιο δράσης πριν επιτευχθεί συμφωνία για την επέκταση της ΣΕΣΣ.

Η Επιτροπή συνιστά επίσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση να συνεχίσει να εφαρμόζει μία περισσότερο συνεκτική πολιτική όσον αφορά το νότιο Καύκασο, με τη μεσολάβηση του ειδικού εκπροσώπου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και τα δυτικά ΝΑΚ, σε συνεργασία, στο μέτρο του δυνατού, με τη Ρωσία. Στόχος θα πρέπει να είναι η προώθηση των σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τις εν λόγω χώρες καθώς και η οικονομική ανάπτυξη και πολιτική σταθεροποίηση των χωρών αυτών, περιλαμβανομένης της διευθέτησης των παγωμένων συγκρούσεων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΡΩΣΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ : ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ

Επίτευξη σημαντικής προόδου από το 1998

Από τη χρηματοοικονομική κρίση του 1998 που σηματοδότησε το τέλος της πρώτης φάσης της χαώδους μεταβατικής περιόδου μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, η χώρα έχει κάνει πολλά βήματα προς την επίτευξη οικονομικής σταθερότητας και ανάπτυξης. Πράγματι, σε αντίθεση με την προηγούμενη δεκαετία που χαρακτηριζόταν από οικονομική και κοινωνική αποδιοργάνωση, κατά την περίοδο 1999-2003 η Ρωσία όχι μόνο κατάφερε να δημιουργήσει σταδιακά ένα περισσότερο σταθερό και προβλέψιμο πολιτικό περιβάλλον αλλά και να επιτύχει πολύ καλές επιδόσεις όσον αφορά την οικονομική ανάπτυξη, τη μακροοικονομική σταθεροποίηση και τις πολιτικές μεταρρυθμίσεις.

Στη διάρκεια των πέντε τελευταίων χρόνων, χάρη στις υψηλές τιμές των κυριότερων εξαγωγών της Ρωσίας (κυρίως πετρέλαιο και φυσικό αέριο), στην υποτίμηση του ρουβλίου και στην εφαρμογή συνετών μακροοικονομικών πολιτικών, ο πραγματικός ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ ανήλθε σε 40%, δηλαδή μέσο ετήσιο ποσοστό αύξησης 6,5% (βλέπε πίνακα). Η χώρα κατάφερε να εξασφαλίσει μακροοικονομική σταθερότητα: ο πληθωρισμός μειώθηκε δραστικά, οι δημόσιες δαπάνες τέθηκαν υπό έλεγχο. Χάρη στα διδάγματα από την κρίση του 1998, η αύξηση των εσόδων από τις πωλήσεις πετρελαίου δεν οδήγησε σε ανάλογη αύξηση των δαπανών αλλά μεταφράστηκε σε τεσσάρων ετών πλεονασματικό προϋπολογισμό. Το ρούβλι, αφού κατά τη διάρκεια του 1998 και του 1999 έχασε το ήμισυ της αξίας του (σε πραγματικούς όρους), αποτέλεσε το αντικείμενο σταθερών ανατιμήσεων –σε πραγματικούς και, αργότερα, ακόμη και σε ονομαστικούς όρους. Η ανάπτυξη και η χρηματοοικονομική σταθεροποίηση οδήγησαν σε μεγαλύτερη και συνεχή αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος (μόνο κατά τη διάρκεια των 10 πρώτων μηνών του 2003, το πραγματικό κατά κεφαλή εισόδημα αυξήθηκε κατά 16%) και σε μείωση των επιπέδων ένδειας (τα οποία μειώθηκαν από το ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο του 40% του πληθυσμού, κατά το 1999, σε 25% περίπου το 2003). Το εξωτερικό ισοζύγιο βελτιώθηκε επίσης σημαντικά: το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών σημείωσε πλεονάσματα έως και 15% του ΑΕΠ, οι εκροές κεφαλαίων μειώθηκαν και μάλιστα ανεστράφησαν κάποια στιγμή στη διάρκεια του 2003, τα αποθέματα ξένου συναλλάγματος εξαπλασιάστηκαν από το τέλος του 1999. Η Ρωσία επωφελήθηκε από την ευνοϊκή αυτή συγκυρία για να αποκαταστήσει τις σχέσεις της με τους ξένους πιστωτές και να μειώσει αισθητά το εξωτερικό χρέος, το οποίο, ανερχόμενο πλέον μόνο σε 28% του ΑΕΠ, δεν αποτελεί πηγή ανησυχίας.

Ρωσία: βασικοί μακροοικονομικοί δείκτες, 1998 - 2003

	1998	1999	2000	2001	2002	Τελευταία στοιχεία του 2003	Δεδομένα κατά την :
ΑΕΠ, πραγματική αύξηση %	-5.3	6.4	10.0	5.0	4.7	6.7	1-9/03
Βιομηχανική παραγωγή, πραγματική αύξηση %	-5.2	11.0	11.9	4.9	3.7	6.8	1-11/03
Πάνγιες επενδύσεις, πραγματική αύξηση %	-12.0	5.3	17.4	8.7	2.6	12.2	1-11/03
Ανεργία (%) κατά το τέλος της περιόδου	11.8	11.7	10.2	9.0	7.1	8.6	11/03
Εξαγωγές, σε δισεκατομμύρια \$	74.4	75.6	105.0	101.9	107.2	134.4	1-11/03

Εισαγωγές, σε δισεκατομμύρια \$	58.0	39.5	44.9	53.8	61.0	74.8	1-11/03
Τρέχουσες συναλλαγές, σε δισεκατομμύρια \$	0.2	24.6	46.8	35.0	32.8	39.1	1-11/03
Πληθωρισμός (ΔΤΚ), μεταβολή % σε διάστημα 12 μηνών	84.4	36.5	20.2	18.6	15.1	12.0	12/2003
Δημοσιονομικό αποτέλεσμα της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης (σε % του ΑΕΠ)	-5.9	-1.4	1.2	2.9	1.4	2.6	1-10/200
Εξωτερικό χρέος (σε % του ΑΕΠ)	50.1	87.7	55.3	44.4	36.2	28.3	9/2003
Αποθέματα συναλλάγματος και χρυσού, σε δισεκατομμύρια US\$	12.2	12.5	27.9	36.6	47.8	76.9	12/03
RUB/US\$ (τέλος της περιόδου)	20.65	27.00	28.16	30.14	31.78	29.45	12/2003

Από διαρθρωτική άποψη, επιτεύχθηκε επίσης πρόοδος, ιδίως από το 2000 και μετά, όταν η κυβέρνηση κατέβαλε προσπάθειες για την εφαρμογή μιας περισσότερο συνεκτικής στρατηγικής όσον αφορά τις μεταρρυθμίσεις. Έκτοτε, έχουν εφαρμοστεί ή εφαρμόζονται σημαντικά μέτρα που αφορούν μεγάλα τμήματα της οικονομίας (όπως κατάργηση των ρυθμίσεων στον τομέα των επιχειρήσεων, φορολογία, συντάξεις και έγγεια ιδιοκτησία). Στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής, ξεκίνησε μία μεγάλης σημασίας αναδιοργάνωση του συνταξιοδοτικού συστήματος με στόχο την εξυγίανση της δημοσιονομικής βάσης στην οποία στηρίζεται. Ωστόσο, θα πρέπει να ληφθούν ακόμη βασικά μέτρα και σε άλλους σημαντικούς τομείς, όπως στον τομέα της ενέργειας, στον χρηματοπιστωτικό τομέα και στον στεγαστικό τομέα. Σημαντικές προσπάθειες θα πρέπει ακόμη να καταβληθούν στον τομέα των κρατικών μεταρρυθμίσεων (οι οποίες καλύπτουν τη δημόσια διοίκηση και τον δικαστικό κλάδο).

Συνολικά, με ΑΕΠ που προσεγγίζει τα 450 δισεκατομμύρια US\$, κατά κεφαλή εισόδημα 3000 US\$ περίπου, επίδοση που προσεγγίζει το 3 με άριστα το 5 σύμφωνα με τους δείκτες μετάβασης της ΕΤΑΑ, και την 63^η θέση σε σύνολο 175 χωρών σύμφωνα με το δείκτη ανάπτυξης του προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για την ανάπτυξη, η οικονομία της Ρωσίας έχει το μέγεθος της οικονομίας των Κάτω Χωρών, το οποίο αντιπροσωπεύει το ένα τρίτο της οικονομίας της Κίνας, επίπεδο ευμάρειας που υπερβαίνει κατά 20% περίπου το επίπεδο της Ρουμανίας⁴, μεταβατικό στάδιο που πλησιάζει εκείνο της Ρουμανίας και αναπτυξιακό επίπεδο ανάλογο με εκείνο της Βραζιλίας.

Όσο και αν είναι εντυπωσιακή η εξέλιξη αυτή, από την άποψη των μακροοικονομικών δεικτών και των οικονομικών μεταρρυθμίσεων, δεν πρέπει να υπερεκτιμούμε το σφρίγος της ρωσικής οικονομίας ή να υποτιμούμε τις προκλήσεις τις οποίες πρέπει να αντιμετωπίσει. Για τον καθορισμό μιας αποτελεσματικής μεσοπρόθεσμης και μακροπρόθεσμης στρατηγικής θα πρέπει να συνεκτιμηθούν και ορισμένοι άλλοι παράγοντες.

Οι μακροπρόθεσμες προοπτικές είναι αβέβαιες

Στηριζόμενοι στα επιτεύγματα των τελευταίων ετών, οι ρώσοι πολιτικοί ηγέτες έθεσαν έναν ιδιαίτερα φιλόδοξο μακροπρόθεσμο στόχο: τη σημαντική βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης και τη μετατροπή της ρωσικής οικονομίας σε μία σύγχρονη, διαφοροποιημένη και ανταγωνιστική οικονομία, πλήρως ενσωματωμένη στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Στο

⁴ Από άποψη ισοτιμίας αγοραστικής δύναμης, το ΑΕγχΠ κατά κεφαλήν ανερχόταν το 2002 στη Ρωσία σε 8.490 US\$ έναντι 6.976 US\$ για τη Ρουμανία.

πλαίσιο αυτό, η ανάπτυξη των τελευταίων ετών αντιμετωπίζεται απλώς ως η έναρξη μιας μακρόχρονης διαδικασίας που αναμένεται να οδηγήσει σε μία ακόμη μεγαλύτερη σταθερή οικονομική ανάπτυξη. Βασικό στοιχείο της στρατηγικής αυτής αποτελεί ο στόχος που έθεσε ο πρόεδρος Πούτιν στις αρχές του 2003 όσον αφορά το διπλασιασμό του ΑΕΠ σε πραγματικές τιμές μέσα σε μία δεκαετία, πράγμα που προϋποθέτει την επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης έτσι ώστε να φθάσει σε 8% ετησίως.

Για να εκτιμήσουμε κατά πόσο οι στόχοι αυτοί είναι ρεαλιστικοί καθώς και τις συνθήκες επίτευξής τους, θα πρέπει να εξετάσουμε τα κυριότερα εμπόδια στην οικονομική ανάπτυξη της Ρωσίας καθώς και τις κυριότερες προκλήσεις που θέτει η ανάπτυξη αυτή. Παρά την επιτελεσθείσα πρόοδο, οι οικονομικές επιδόσεις της τελευταίας δεκαετίας είναι λιγότερο εντυπωσιακές από τις επιδόσεις ανάλογων οικονομιών σε μεταβατικό στάδιο. Επιπλέον, μία βαθύτερη ανάλυση αποκαλύπτει ότι εξακολουθεί να παρεμποδίζεται από σημαντικές διαρθρωτικές και κοινωνικές ανισοροπίες.

- Η οικονομία της Ρωσίας δεν είναι επαρκώς διαφοροποιημένη. Η εξάρτησή της από φυσικούς πόρους, ιδίως το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, δεν έχει μειωθεί αλλά, αντιθέτως, αυξήθηκε. Περισσότερο από 80% των συνολικών εξαγωγών της χώρας βασίζονται στους φυσικούς πόρους και περίπου 60% στο πετρέλαιο και το φυσικό αέριο. Η εξάρτηση αυτή καθιστά την οικονομία ευάλωτη σε περίπτωση απότομης πτώσης των τιμών του πετρελαίου.⁵
- Πολλές μεγάλες επιχειρήσεις του βιομηχανικού κλάδου αποτέλεσαν το αντικείμενο περιορισμένης αναδιάρθρωσης και οι νέες επιχειρήσεις, ιδίως οι ΜΜΕ, αναπτύσσονται αργά, λόγω κακής εφαρμογής των κανόνων ανταγωνισμού και της ύπαρξης σημαντικών γραφειοκρατικών εμποδίων. Συνεπώς, το μερίδιο των ΜΜΕ στο ΑΕΠ, το οποίο εκτιμάται γενικά σε 20%, αντιπροσωπεύει μόνο το ήμισυ περίπου εκείνου των προηγμένων οικονομιών σε μεταβατικό στάδιο.
- Η υπερβολική εξάρτηση από τους φυσικούς πόρους και ο ανεπαρκής ανταγωνισμός οδηγεί σε συγκέντρωση της δύναμης της αγοράς και του εθνικού πλούτου σε μικρό αριθμό μεγάλων χρηματοπιστωτικών και βιομηχανικών ομίλων προσκείμενων στην πολιτική εξουσία. Οι όμιλοι αυτοί αναπτύσσουν κυρίως παραγωγικές δραστηριότητες που συνδέονται με τους φυσικούς πόρους καθώς και με τις εξαγωγές, αντικατοπτρίζοντας με τον τρόπο αυτό την προαναφερθείσα ανεπαρκή διαφοροποίηση της οικονομίας. Οι πρόσφατες θεαματικές ενέργειες κατά ηγετικών στελεχών ορισμένων από τους ομίλους αυτούς εκτιμήθηκαν ιδιαίτερα από την εθνική κοινή γνώμη αλλά δεν σημαίνουν απαραίτητα ότι το Κρεμλίνο αποφάσισε να αποστασιοποιηθεί από το σύστημα του «ολιγαρχικού» καπιταλισμού αλλά μπορεί να έχουν απλώς ως στόχο να κρατήσουν τις μεγάλες ρωσικές επιχειρήσεις μακριά από την ενεργό πολιτική.
- Το χρόνιο πρόβλημα των ανεπαρκών επενδύσεων είναι ιδιαίτερα σοβαρό. Παρά την πρόσφατη αύξηση των επενδύσεων (περισσότερο από 9% ετησίως, κατά μέσο όρο, από το 1999), οι κεφαλαιουχικές δαπάνες σε ποσοστό του ΑΕΠ παραμένουν χαμηλές. Επιπλέον, το μεγαλύτερο μέρος των επενδύσεων έχουν συγκεντρωθεί στους τομείς του πετρελαίου, του φυσικού αερίου και των κατασκευών αφήνοντας έξω τις υποδομές και τη βιομηχανία.

⁵ Σύμφωνα με το ΔΝΤ, μείωση των τιμών του πετρελαίου κατά 1 US\$ επιφέρει μείωση κατά μισή ποσοστιαία μονάδα του ρυθμού ανάπτυξης του ΑΕγχΠ, μείωση των εσόδων του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού κατά 1 δισεκατομμύριο US\$ (0,3% του ΑΕγχΠ) και μείωση των εσόδων από τις εξαγωγές κατά 2 δισεκατομμύρια US\$.

Ως εκ τούτου, οι υποδομές παραμένουν σε προχωρημένη κατάσταση φθοράς, ενώ μεγάλο μέρος των βιομηχανιών δεν έχει αποτελέσει το αντικείμενο αναδιάρθρωσης ούτε χρησιμοποιεί τις τεχνολογίες αιχμής που χρησιμοποιούνται στο εξωτερικό. Οι εισροές ΑΞΕ παραμένουν χαμηλές, δεδομένου ότι οι επενδυτές εξακολουθούν να θεωρούν τη Ρωσία επισφαλή αγορά⁶.

- Παρά τη βελτίωση που σημειώθηκε από το 1999, οι κοινωνικοί δείκτες παραμένουν χαμηλοί. Ειδικότερα, η ανισότητα των εισοδημάτων στη Ρωσία συγκαταλέγεται στις υψηλότερες σε σύγκριση με άλλες οικονομίες σε μεταβατικό στάδιο και φαίνεται ότι έχει αυξηθεί περισσότερο στη διάρκεια των τελευταίων ετών, παρά το γεγονός ότι οι πραγματικοί μισθοί έχουν αυξηθεί αισθητά. Οι εισοδηματικές ανισότητες είναι ακόμη εντονότερες μεταξύ των διαφόρων περιφερειών της χώρας: οι διαφορές όσον αφορά τα εισοδήματα και τις οικονομικές επιδόσεις είναι τεράστιες και έχουν επιδεινωθεί κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας.
- Η δημογραφική κατάσταση στη Ρωσία έχει επιδεινωθεί στη διάρκεια των δέκα τελευταίων ετών, αφού ο πληθυσμός μειώθηκε κατά 3 εκατομμύρια παρά την καθαρή μετανάστευση προς τη χώρα αυτή. Η επιδείνωση αυτή οφείλεται στη μείωση της γεννητικότητας σε συνδυασμό με την απότομη αύξηση της θνησιμότητας των ενηλίκων, ιδίως μεταξύ του ανδρικού πληθυσμού (το προσδόκιμο ζωής των ανδρών στη Ρωσία είναι 58,4 έτη). Οι δύο αυτές τάσεις οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στις επισφαλείς κοινωνικές συνθήκες και στις ανακατατάξεις που έχουν επέλθει στη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου.
- Η γεωγραφία της Ρωσίας, χαρακτηριστικό της οποίας αποτελούν οι μεγάλες αποστάσεις, το δριμύ κλίμα σε μεγάλα τμήματα της χώρας και η χαμηλή πυκνότητα πληθυσμού, συνεπάγεται υψηλό κόστος μεταφορών και αποτελεί διαρθρωτικό εμπόδιο για την οικονομική ανάπτυξη και τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων (το κόστος μεταφοράς στη Ρωσία είναι σχεδόν τριπλάσιο των διεθνών προτύπων όταν υπολογιστεί βάσει των περιθωρίων cif/fob).

Όσον αφορά τις μακροπρόθεσμες προοπτικές ανάπτυξης, είναι πολύ δύσκολο να γίνουν ασφαλείς εκτιμήσεις. Εκτός από το στόχο για ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης περίπου 8% κατά μέσο όρο, τον οποίο έχει θέσει η ρωσική κυβέρνηση για την επόμενη δεκαετία, ορισμένες εκτιμήσεις προβλέπουν ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης περίπου 5% ετησίως κατά την επόμενη δεκαετία. Άλλες πάλι εκτιμήσεις, λιγότερο αισιόδοξες, προβλέπουν, ως βασικό σενάριο, ετήσιο πραγματικό ρυθμό ανάπτυξης 2½-3% κατά μέσο όρο. Ακόμη και τα χαμηλότερα αυτά ποσοστά επιτρέπουν μία σταδιακή μείωση των επιπέδων ένδειας, αλλά δεν θα είναι επαρκή για μία αειφόρο ανάπτυξη που θα στηρίζεται σε μία διαφοροποιημένη οικονομία και όχι πλέον στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων όπως συμβαίνει σήμερα. Σύμφωνα με το σενάριο αυτό, υπάρχει επίσης ο κίνδυνος, αν οι δύο βασικοί παράγοντες στους οποίους στηρίζεται η ανάπτυξη της ρωσικής οικονομίας (βελτίωση της ανταγωνιστικότητας χάρη στις ευνοϊκότερες συναλλαγματικές ισοτιμίες και υψηλές τιμές του πετρελαίου) φθίνουν προοδευτικά, υπάρχει κίνδυνος να επιβραδυνθεί περαιτέρω ο σημερινός ρυθμός ανάπτυξης και να εισέλθει η Ρωσία σε μία φάση οικονομικής στασιμότητας.

⁶ Κατά τη διάρκεια της περιόδου 1992-2002, η Ρωσία δέχθηκε ΑΞΕ ύψους μόνο 23 δισεκατομμυρίων US\$, ποσό που αντιπροσωπεύει ένα εικοστό του ποσού που επενδύθηκε στην Κίνα, ενώ η φυγή κεφαλαίων στο εξωτερικό, για την ίδια περίοδο, εκτιμάται ότι ανέρχεται σε 245 δισεκατομμύρια US\$.

Η στασιμότητα ή η ανάκαμψη της οικονομίας θα εξαρτηθεί από τις πολιτικές επιλογές

Για τη σταθερή αύξηση των ρυθμών ανάπτυξης, μια περισσότερο διαφοροποιημένη οικονομία, την ανάπτυξη της απασχόλησης και την αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της ένδειας, οι διαρθρωτικές, κοινωνικές και θεσμικές μεταρρυθμίσεις πρέπει αφενός να επιταχυνθούν και, αφετέρου, να αποβλέπουν στην αισθητή βελτίωση του επενδυτικού κλίματος και στην αύξηση της παραγωγικότητας, ιδίως στον μεταποιητικό τομέα που αντιμετωπίζει δυσχέρειες. Αντίθετα, αν υπερισχύσει η υπερβολική εμπιστοσύνη –λόγω των υψηλών σήμερα τιμών του πετρελαίου-, ο συντηρητισμός και ο προστατευτισμός, η Ρωσία θα παραμείνει μία οικονομία που θα εξαρτάται από το πετρέλαιο και στην οποία θα κυριαρχούν από οικονομική άποψη, και ίσως και από πολιτική άποψη, ορισμένα μεγάλα ολιγοπώλια και δεν θα μπορεί να δημιουργήσει “διαδικασίες Σουμπέτερ”, απαραίτητες για να δοθεί νέα ώθηση στη βιομηχανία της. Χωρίς να εκτίθεται απαραίτητα στον κίνδυνο επανάληψης μιας κρίσης όπως αυτή του 1998, η Ρωσία θα διανύσει μία μακρόχρονη περίοδο περιορισμένης ανάπτυξης, η οποία θα οδηγήσει ενδεχομένως σε στασιμότητα αν μειωθούν οι τιμές του πετρελαίου και του φυσικού αερίου, αντιμετωπίζοντας παράλληλα μία προοδευτική εξάντληση των φυσικών πόρων.

Η Ρωσία οφείλει όχι μόνον να φροντίσει να διατηρήσει ένα υγιές μακροοικονομικό πλαίσιο, αλλά και να αντιμετωπίσει τις πολιτικές προκλήσεις προτεραιότητας όπως (i) η βελτίωση του επενδυτικού κλίματος, (ii) η περαιτέρω ενσωμάτωσή της στην παγκόσμια οικονομία, (iii) η μεταρρύθμιση της κρατικής διοίκησης και του δημόσιου τομέα, (iv) η ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου και (v) η προστασία των πλέον ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού.

Βελτίωση του επενδυτικού κλίματος

Για να βελτιωθεί το κλίμα για τις επενδύσεις και τις επιχειρήσεις πρέπει να ληφθεί μια σειρά μέτρων σε αρκετούς συναφείς τομείς. Μερικά από τα κυριότερα θέματα που θα πρέπει να εξεταστούν είναι:

- Η επιτάχυνση της μεταρρύθμισης στις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας –ηλεκτρικής ενέργειας, φυσικού αερίου, σιδηροδρόμων και μεταφοράς πετρελαίου. Στους τομείς αυτούς εξακολουθούν να κυριαρχούν μονοπώλια που επωφελούνται από μη αποδοτικά συστήματα τιμολόγησης και σημαντικές επιδοτήσεις (οι ετήσιες επιδοτήσεις για το αέριο και την ηλεκτρική ενέργεια ενδέχεται να φθάνουν και στο 30% του ΑΕΠ). Οι επιδοτήσεις αυτές εξασφαλίζουν την επιβίωση προβληματικών επιχειρήσεων, πολύ συχνά η χορήγησή τους συνεπάγεται δυσμενείς διακρίσεις, ακινητοποιούν τους περιορισμένους ανθρώπινους, δημοσιονομικούς και φυσικούς πόρους σε τομείς χαμηλής παραγωγικότητας και επιβαρύνουν το περιβάλλον ενθαρρύνοντας την κατασπατάληση των φυσικών πόρων. Παρόλο που η κυβέρνηση παραδέχεται ότι είναι απαραίτητο να προβεί σε σταδιακή μείωση των διασταυρούμενων επιδοτήσεων στον τομέα της ενέργειας και, ως εκ τούτου, σε αύξηση των τιμών, οι μεταρρυθμίσεις στον ευαίσθητο από πολιτική άποψη αυτό τομέα πρέπει να εντατικοποιηθούν (με εξαίρεση ίσως τον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας), ιδίως λόγω του ότι πολλές πόλεις της Ρωσίας εξαρτώνται σχεδόν εξ ολοκλήρου από μία και μόνο μεγάλη βιομηχανική επιχείρηση, η οποία κινδυνεύει να κηρύξει πτώχευση σε περίπτωση κατάργησης των επιδοτήσεων. Η έλλειψη βούλησης όσον αφορά την αντιμετώπιση του προβλήματος της ανεπαρκούς ενεργειακής απόδοσης του ρωσικού βιομηχανικού κλάδου διαφαίνεται επίσης στη συνεχώς αυξανόμενη απροθυμία της χώρας να κυρώσει τη συνθήκη του Κιότο *rebus sic stantibus*.

- Παρά την πρόσφατα σημειωθείσα πρόοδο όσον αφορά την κατάργηση των ρυθμίσεων, το γενικευμένο σύστημα χορήγησης κρατικών αδειών, επιθεωρήσεων και απαιτήσεων έγκρισης ευνοεί σε μεγάλο βαθμό την παρέμβαση του κράτους στην οικονομική δραστηριότητα και τη διαφθορά, ιδίως σε τοπικό επίπεδο, πράγμα που αποτελεί τροχοπέδη για τις παραγωγικές επενδύσεις και την ανάπτυξη ενός δυναμικού ιδιωτικού τομέα. Γενικότερα, η εφαρμογή της νομοθεσίας στην πράξη είναι συχνά πολύ ανομοιογενής αν όχι αυθαίρετη.
- Η αναμόρφωση του τραπεζικού και χρηματοπιστωτικού τομέα προχωρά με αργό ρυθμό, στερώντας τη χώρα από μία ιδιαίτερα αναγκαία χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση. Μετά την κατάρρευση μερικών από τις μεγαλύτερες ιδιωτικές τράπεζες το 1998, κυρίαρχη θέση στον τομέα κατέχει η κρατική τράπεζα καταθέσεων ταμιευτηρίου, η οποία προσελκύει σχεδόν 70% των καταθέσεων. Δεδομένων των θεσμικών προβλημάτων, τα πραγματικά περιθώρια για τους ανταγωνιστές του ιδιωτικού τομέα είναι ελάχιστα.
- Παρά την αναμφισβήτητη πρόοδο που έχει επιτευχθεί, το φορολογικό σύστημα πρέπει να απλοποιηθεί περισσότερο και να γίνει περισσότερο συνεκτικό.
- Απαραίτητη προϋπόθεση για ένα αποτελεσματικότερο κράτος δικαίου είναι η αυστηρότερη εφαρμογή των κανόνων εταιρικής διακυβέρνησης και η αναμόρφωση του δικαστικού συστήματος, κυρίως προκειμένου να αυξηθεί η ανεξαρτησία του έναντι της εκτελεστικής εξουσίας.

Διεθνοποίηση της ρωσικής οικονομίας

Αν μια μεγαλύτερη ενσωμάτωση στην παγκόσμια οικονομία με τη βελτίωση της πρόσβασης στην αγορά για τα ρωσικά προϊόντα μπορεί να οδηγήσει σε θεαματική βελτίωση των οικονομικών επιδόσεων, το μεγαλύτερο αυτό άνοιγμα πρέπει να συνοδεύεται απαραίτητα από διαρθρωτικές και θεσμικές μεταρρυθμίσεις που θα στηρίζουν τη διαδικασία προσαρμογής. Με αυτή την προϋπόθεση, η προσχώρηση της Ρωσίας στον ΠΟΕ μπορεί πράγματι να τονώσει την οικονομική ανάπτυξη.

Μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης

Η μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης, τόσο σε ομοσπονδιακό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, είναι απαραίτητη για την επιτυχή εφαρμογή των διαρθρωτικών και θεσμικών μεταρρυθμίσεων σε άλλους τομείς. Αν και ο σχετικά μεγάλος αριθμός απολύσεων, η κατάργηση αλληλεπικαλυπτόμενων θέσεων στη δημόσια διοίκηση και η βελτίωση των ενδοκυβερνητικών δημοσιονομικών σχέσεων θα εξουδετερωθούν από τη σημαντική αύξηση των μισθών, οι περισσότερες από τις μεταρρυθμίσεις αυτές είναι από πολιτική άποψη δύσκολες.

Βελτίωση του ανθρώπινου κεφαλαίου

Η Ρωσία πρέπει να καταβάλει σημαντικές προσπάθειες προκειμένου να τεθεί τέρμα στη διάβρωση του ανθρώπινου κεφαλαίου καθώς και για την επίλυση προβλημάτων όπως η συνεχώς αυξανόμενη «διαρροή εγκεφάλων», η υποβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος και του συστήματος υγείας και η ανισότητα όσον αφορά την πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες.

Προστασία των πλέον ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού

Το σύστημα κοινωνικής προστασίας της χώρας είναι ιδιαίτερα ανεπαρκές, δεδομένου ότι οι περιορισμένοι διαθέσιμοι πόροι κατανέμονται σε μεγάλο αριθμό δικαιούχων. Στο πλαίσιο του συστήματος κοινωνικής προστασίας, άμεση προτεραιότητα θα πρέπει να αποδίδεται στις πλέον ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, όπως εκείνες που έχουν πληγεί από την αύξηση των τιμών των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας και από τη βιομηχανική αναδιάρθρωση. Τα μέτρα αυτά προϋποθέτουν την προοδευτική εγκατάλειψη των πλεονεκτημάτων και προνομίων χωρίς ειδικό στόχο, τον αναπροσανατολισμό των δαπανών στον τομέα της υγείας και της εκπαίδευσης και στην ανάπτυξη ενός σύγχρονου συστήματος πρόνοιας για τις οικογένειες και τα παιδιά.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να επηρεάσει σημαντικές πτυχές της μεταρρυθμιστικής διαδικασίας, αλλά πρέπει να θέσει προτεραιότητες

Η προαναφερόμενη ανάλυση έχει προφανείς επιπτώσεις στις σχέσεις μας με τη Ρωσία. Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρέπει να στηρίζεται στην οικονομική και πολιτική σταθεροποίηση της Ρωσίας και στην εξασφάλιση των συνθηκών για μία υγιή οικονομική ανάπτυξη και την ενσωμάτωση της Ρωσίας στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια οικονομία. Λαμβανομένης υπόψη της οικονομικής αυτάρκειας της Ρωσίας και της γεωπολιτικής της ιστορίας, δεν θα πρέπει να υπερεκτιμηθεί η επιρροή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να επηρεάσει άμεσα και αισθητά ορισμένα στρατηγικά συμφέροντα της Ρωσίας ενώ άλλα μπορεί να τα επηρεάσει με έμμεσο τρόπο.

Μετά τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ρωσία θα πλησιάσει περισσότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τόσο από γεωγραφική όσο και από οικονομική άποψη. Με 37% του συνόλου των εμπορικών συναλλαγών, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί τον κυριότερο εμπορικό εταίρο της Ρωσίας και το ποσοστό αυτό αναμένεται ότι θα υπερβεί το 50% μετά τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ρωσία αποτελεί επίσης σημαντικό εμπορικό εταίρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης: οι εξαγωγές προς τη Ρωσία έχουν αυξηθεί σε διψήφια ποσοστά από το 1999, παρά τους χαμηλούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης σε παγκόσμιο επίπεδο, έτσι ώστε να κατέχει η Ρωσία την πέμπτη θέση μεταξύ των εμπορικών εταίρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2002 και τη δεύτερη θέση μεταξύ των δέκα υπό προσχώρηση χωρών. Το 2002, οι διμερείς συναλλαγές στον τομέα των υπηρεσιών (με την ΕΕ-15) ανήλθαν σε 9,4 δισεκατομμύρια € και οι διμερείς συναλλαγές προϊόντων σε 78,1 δισεκατομμύρια €, εκ των οποίων 5,8 δισεκατομμύρια € για τα γεωργικά προϊόντα. Για το λόγο αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί να ολοκληρωθούν οι διαπραγματεύσεις για θέματα πιστοποίησης στο πλαίσιο της κτηνιατρικής συμφωνίας, προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος να αποτελέσουν οι πρόσθετες ρωσικές απαιτήσεις όσον αφορά την πιστοποίηση τροχοπέδη για τις εξαγωγές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει κάθε συμφέρον να στηρίξει τις προσπάθειες που καταβάλλει η Ρωσία προκειμένου να μεταβληθεί σε ένα σταθερό εταίρο, με δυναμική, ανοικτή και διαφοροποιημένη οικονομία. Δεδομένου ότι η οικονομία της Ρωσίας και η οικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι συμπληρωματικές μεταξύ τους, και οι δύο πλευρές θα αποκομίσουν σημαντικά οφέλη από μία βαθύτερη οικονομική ολοκλήρωση. Η αλληλεξάρτηση στον ενεργειακό τομέα ενισχύει περισσότερο την εκτίμηση αυτή.

Στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να δώσει άμεση προτεραιότητα στην ενεργό υποστήριξη του αιτήματος της Ρωσίας να γίνει μέλος του ΠΟΕ και στη δημιουργία ενός Κοινού Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΚΕΟΧ). Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει μέχρι στιγμής υποστηρίξει με σθένος την υποψηφιότητα της Ρωσίας στον ΠΟΕ. Η προσχώρηση

αυτή θα εξασφαλίσει στη Ρωσία πλεονεκτήματα από την άποψη : 1. της βελτίωσης της δυνατότητας πρόβλεψης, της σταθερότητας και της διαφάνειας του επενδυτικού κλίματος στη Ρωσία, 2. των μειώσεων των δασμών (πράγμα που θα οδηγήσει στην αποτελεσματικότερη κατανομή των πόρων στη ρωσική οικονομία και στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ρωσικής βιομηχανίας, χωρίς όμως να υποβληθεί η ρωσική οικονομία σε υπέρμετρη προσπάθεια προσαρμογής), 3. της μεγαλύτερης ενσωμάτωσης στην παγκόσμια οικονομία, με τη συνεπαγόμενη αύξηση των εισροών σε ΔΤΜ και συνεπώς τεχνολογίας και τεχνογνωσίας στη μεταποιητική βιομηχανία και στον τομέα των υπηρεσιών, και 4. της πρόσβασης στις αγορές τρίτων χωρών και του σεβασμού των κανόνων και των αρχών του ΠΟΕ που διέπουν τις αγορές αυτές.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιθυμεί να προσχωρήσει η Ρωσία στον ΠΟΕ υπό βιώσιμους από οικονομική άποψη όρους, που να της επιτρέπουν δηλαδή να διατηρήσει επαρκή βαθμό προστασίας για τους ρωσικούς τομείς της γεωργίας, βιομηχανίας και των υπηρεσιών, έτσι ώστε να μην διακυβευτεί η μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη ανάπτυξή της, ενώ παράλληλα θα αναπτυχθεί ο ανταγωνισμός και η μεταφορά τεχνολογιών χάρη στην προοδευτική ελευθέρωση της ρωσικής οικονομίας. Ο ΚΕΟΧ πρέπει να αποτελέσει την επόμενη προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά την προσχώρηση της Ρωσίας στον ΠΟΕ. Ο ΚΕΟΧ θα συμβάλει στην ενσωμάτωση της ρωσικής οικονομίας στην οικονομία της διευρυμένης Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θα πρέπει, προς όφελος της Ρωσίας, να αποβλέπει στην προοδευτική εναρμόνιση ορισμένων σκελών της οικονομικής νομοθεσίας της Ρωσίας με τους κανόνες που εφαρμόζονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στη διευκόλυνση των συναλλαγών, ιδίως με τη βελτίωση των διαδικασιών και, ταυτόχρονα, να καθιερώνει μεταξύ των δύο οικονομιών προτιμησιακές εμπορικές σχέσεις που θα υπερβαίνουν τους όρους προσχώρησης στον ΠΟΕ. Ο ΚΕΟΧ θα πρέπει επίσης να λαμβάνει υπόψη του το διαφορετικό βαθμό ανάπτυξης καθώς και τα ιδιαίτερα οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της Ρωσίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι επενδύσεις αποτελούν παράγοντα-κλειδί για τη στήριξη της οικονομικής ανάπτυξης και την παροχή στη Ρωσία της δυνατότητας να «αλλάξει πορεία» από την άποψη της διαφοροποίησης της οικονομίας της, του εκσυγχρονισμού της βιομηχανικής της βάσης και της εκμετάλλευσης της μεταφοράς τεχνολογίας. Ωστόσο, η επέκταση των επενδυτικών ροών από την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι επίσης καθοριστική για την ανάπτυξη του Κοινού Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου. Με τη σύγκλιση των ρυθμίσεων με τα πρότυπα και τη νομοθεσία της εσωτερικής αγοράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ρωσία θα γίνει ελκυστικότερη για τις ξένες και τις εγχώριες επενδύσεις και ίσως καταφέρει να θέσει τέρμα στη φυγή κεφαλαίων. Επιπλέον, υπάρχουν και άλλοι σημαντικοί παράγοντες για την προώθηση των επενδύσεων, όπως η ενίσχυση των διατάξεων σχετικά με θέματα που συνδέονται με τις επενδύσεις, στις οποίες περιλαμβάνεται η διάταξη που προβλέπει εθνική μεταχείριση σε ορισμένους τομείς, η αποτελεσματική πολιτική στον τομέα του ανταγωνισμού, η ανάπτυξη διμερών συμφωνιών για την προστασία και την προώθηση των επενδύσεων (εφόσον απαιτείται), η ανάπτυξη μηχανισμών πληροφόρησης σχετικά με τις δυνατότητες αμοιβαίων επενδύσεων και οι ομοιόμορφες και απλοποιημένες διοικητικές διαδικασίες.

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗ ΡΩΣΙΑ

Σημερινή κατάσταση

Ο πληθυσμός της Ρωσίας μειώνεται συνεχώς, όπως επιβεβαιώνεται από την τελευταία απογραφή του Οκτωβρίου 2002 και τα πλέον πρόσφατα στοιχεία που έχουν δημοσιευθεί το 2003. Σε σχέση με την προηγούμενη απογραφή του 1989 (ΕΣΣΔ), ο πληθυσμός της Ρωσίας μειώθηκε από 147,5 εκατομμύρια σε 144,4 εκατομμύρια, σημειώθηκε δηλαδή μείωση του πληθυσμού κατά 1,7% σύμφωνα με τους υπολογισμούς του Σεπτεμβρίου 2003 (τελευταία ενημέρωση της απογραφής του 2002). Ορισμένοι εμπειρογνώμονες αμφισβήτησαν το ότι στο πλαίσιο της τελευταίας απογραφής δεν κατεγράφη 7% του πληθυσμού. Τα στοιχεία σύμφωνα με τα οποία ο πληθυσμός της Τσετσενίας ανέρχεται σε 1,1 εκατομμύρια κατοίκους προκάλεσαν ιδιαίτερη έκπληξη. Δεδομένου ότι η επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης και υγείας ωθεί προς τη μετανάστευση και ότι η είσοδος μεταναστών αντισταθμίζει μόνο εν μέρει (4,5%) την ταχεία μείωση του πληθυσμού, οι εμπειρογνώμονες πιστεύουν ότι θα πρέπει να ενθαρρυνθεί η ροή μεταναστών προς τη χώρα.

Γυναίκες/άνδρες, ποσοστό θνησιμότητας/γεννήσεων, προσδόκιμο ζωής

Ανά 100 γυναίκες σε ηλικία αναπαραγωγής, αντιστοιχούν λιγότερο από 1,2 γεννήσεις, ενώ θα χρειαζόταν ποσοστό γεννήσεων 2,2 για να αποφευχθεί μείωση του πληθυσμού (από τα επίσημα στοιχεία φαίνεται μία μικρή αύξηση του ποσοστού των γεννήσεων το 2003). Το φαινόμενο αυτό και η μετανάστευση προς χώρες εκτός των ΝΑΚ αποτελούν τις κυριότερες αιτίες μείωσης του πληθυσμού. Επί του συνόλου του πληθυσμού, 77,7 εκατομμύρια είναι γυναίκες και 67,8 εκατομμύρια άνδρες. Η διαφορά αυτή των 10 εκατομμυρίων, η μεγαλύτερη στον κόσμο, δεν έχει μεταβληθεί από την εποχή του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και είναι τυπικό χαρακτηριστικό των χωρών που έχουν εμπλακεί σε πόλεμο. Το γενικό ποσοστό θνησιμότητας είναι 16,2 ανά 1.000 άτομα και αυξάνεται σταθερά. Πολλά παιδιά πεθαίνουν πριν συμπληρώσουν το πρώτο έτος της ηλικίας τους. Το προσδόκιμο ζωής για τους άνδρες είναι 58,4 έτη, δηλαδή μία ενεργός από οικονομική άποψη ηλικία, για τις γυναίκες το προσδόκιμο ζωής είναι 71,9 έτη και βάσει αυτών των στοιχείων ο μέσος όρος προσδόκιμου ζωής είναι 64,8 έτη. Τα καρδιακά νοσήματα, η κακή κατάσταση της υγείας γενικότερα, τα επαγγελματικά ατυχήματα, οι αυτοκτονίες, ο αλκοολισμός και η γενικότερη υποβάθμιση των συνθηκών διαβίωσης αποτελούν τις κυριότερες αιτίες θανάτου.

Κατανομή του πληθυσμού

Το κεντρικό ομοσπονδιακό διαμέρισμα παρουσιάζει τη μεγαλύτερη συγκέντρωση πληθυσμού της χώρας (26,2%). Το ομοσπονδιακό διαμέρισμα του Βόλγα – 21,5%, το νότιο διαμέρισμα – 15,8%, το διαμέρισμα της Σιβηρίας – 13,8%, το βορειοδυτικό διαμέρισμα – 9,6% και το διαμέρισμα των Ουραλίων – 8,5%. Το διαμέρισμα της άπω ανατολής, με 4,6%, έχει υποστεί τη μεγαλύτερη μείωση του πληθυσμού. Από το 1989, ο πληθυσμός αυξήθηκε κυρίως στα ομοσπονδιακά διαμερίσματα του νότου (Rostov) και του κέντρου (Μόσχα). Τα υψηλότερα ποσοστά μείωσης σημειώθηκαν στις περιφέρειες του βορρά και της άπω ανατολής. Από το 1989, το βορειοδυτικό ομοσπονδιακό διαμέρισμα έχασε κατά μέσο όρο 10% του πληθυσμού του, ενώ το Νταγκεστάν είναι η δημοκρατία με τη μεγαλύτερη δημογραφική αύξηση (43%). Η Τσετσενία ακολουθεί με 23%. Οι πόλεις συγκεντρώνουν το 73% του πληθυσμού και η ύπαιθρος 27%, σταθερή τάση από το 1972. Σε 12 δήμους, ο πληθυσμός υπερβαίνει το 1 εκατομμύριο κατοίκους. Περισσότερα από 13.000 χωριά είναι ακατοίκητα και 35.000 χωριά δεν έχουν περισσότερους από 10 κατοίκους.

Τάσεις της μετανάστευσης και κινητικότητα· εθνοτική σύνθεση

Περίπου 11 εκατομμύρια μεταναστών έφθασαν στη Ρωσία από το 1989, ενώ περισσότερα από 5 εκατομμύρια έχουν εγκαταλείψει τη χώρα, υπήρξε δηλαδή καθαρή εισροή 5,5 εκατομμυρίων μεταναστών, κυρίως από χώρες των ΝΑΚ και της Βαλτικής. Το φαινόμενο αυτό αντιστάθμισε μόνο κατά 4,5% τη μείωση του πληθυσμού. Παρά την ύπαρξη μεγάλου αριθμού εμποδίων όσον αφορά την κινητικότητα, η *εσωτερική μετανάστευση* παρουσιάζει ανοδική τάση. Το μεταναστευτικό ρεύμα παρατηρείται κυρίως από την ανατολική προς τη δυτική Ρωσία και από τη βόρεια προς τη νότια και αφορά κυρίως νεαρά άτομα ανώτερης εκπαίδευσης. Εκτός από τους κατοίκους ρωσικής καταγωγής (που αντιπροσωπεύουν περίπου 120 εκατομμύρια κατοίκους στο σύνολο του πληθυσμού), υπάρχουν στη χώρα πολλές μειονότητες. Οι τρεις μεγαλύτερες ομάδες είναι οι Τάταροι (5 εκατομμύρια), οι Ουκρανοί (4 εκατομμύρια) και οι Τσετσένοι (1,1 εκατομμύρια).

Προβλέψεις

Σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις, η συνεχής μείωση του πληθυσμού θα οδηγήσει σε συρρίκνωσή του κατά 30% (σε περίπου 101 εκατομμύρια), και, στο πλαίσιο ενός ιδιαίτερα απαισιόδοξου σεναρίου, έως και κατά 47% (δηλαδή περίπου 76 εκατομμύρια) μέχρι το 2050. Παρατηρείται μία συνεχής τάση γήρανσης του πληθυσμού. Σύμφωνα με ορισμένες προβλέψεις, οι συνταξιούχοι θα αντιπροσωπεύουν 35,2% των πολιτών σε 50 χρόνια, έναντι 20,6% σήμερα. Τα στοιχεία αυτά επιβεβαιώνουν την ανάγκη της Ρωσίας να αυξήσει την είσοδο μεταναστών στη χώρα.